

בתורת האבולוציה, אלא להגן על האמונה, בקבעו שדברי התורה ניתנים להתפרש גם אם נניח שבאמת היתה התפתחות. אין בדבריהם משום הכרה בנכונות הקביעה המקובלת בהתרחשויות של האבולוציה, מה שכמובן לא היה בסמכותם ובתחום ידיעתם¹¹.

גישה אחרת אינה רואה כלל קונפליקט בשאלות של היחס בין האמור בתורה ובדברי חכמים, לבין המקובל בימינו, בנוגע להיסטוריה של כדור"א והמינים. כך הרב י"ד סולוביצ'יק הכותב: "מעולם לא הוטרדתי באורח רציני על ידי הבעיה של תיאור בריאת העולם אשר בתורה לעומת התיאור המדעי של האבולוציה", (איש האמונה הבודד עמ' 12), והרב ישראל רוזן אומר: "אין אנו יכולים להשתחרר מן ההרגשה שמאמץ רב מדי מוקדש בציבור הדתי כדי

ועד לשלינג הגרמני ובהמה במאה ה-18 - אימצו את רעיון הצמצום היהודי ועשו בו שימוש", (פרופ' מרדכי רוטנברג פסיכולוגיה יהודית וחסידות, בהוצ' אוניב' משוורת, עמ' 27).

11 ולכן יש לענ"ד להסתייג מדברי הרב גדליה נדל זצ"ל כפי שנכתב בשמו ע"י הרב שילת: "בריות האדם בצלם אלהים זהו סופו של תהליך ארוך שראשיתו ביצור לא שכלי השייך לקטגוריה של בעלי החיים, ההולך ומתקדם עד שניתן לו השכל האנושי, ובמקביל גם בצורה הפיסיולוגית של האדם המוכרת לנו - מסתבר שזה תיאור נכון. ההוכחות של דרוין ושל חוקרי המאובנים, לקיומם של שלבים קודמים כאלה, נראות משכנעות... ישנם ממצאים של שלדים של הולכי על שתיים בעלי גולגולת קטנה שהמח שלהם אינו יכול להיות כמח של האדם המוכר לנו", (בתורתו של ר' גדליה, מהדורת שילת, עמ' ק).

הרב קובע שם בפסקנות כי אין להשליך את השכל אחרי הגו, ובריאת האדם המתוארת בתורה אינה אלא הענקת הדחיפה ל'חוליית הביניים' להפוך לאדם המודרני. אך על סמך ספרות פופולארית אי אפשר לקבוע אמיתות גדולות, 'חוליית הביניים' עצמה היא בדו"ת, ההבדל המהותי בין אדם לקוף הוא נפש-רוחני, לא תחום ששרידי קופים שדים וגמדים מסייעים להבינו, גם אם נניח שנמצא יצור שמבחינה פיזית דומה יותר לקוף, אין כאן שום 'ביניים' בתחום העיקרי בו יש הבדל בין אדם לקוף, שהרי ייתכן אדם בצלם אלהים כשרכס הגבות שלו בולט, וכן קוף שהוא חית השדה הקרוב יותר פיזית לאדם. אם נניח שאכן היה קיים יצור שנפח מוחו קטן ויצור זה נכחד, אין זה מהווה שום סוג של הוכחה שמיצור זה התפתח אדם.

בנושא גיל העולם הוא כותב:

"ישנן הוכחות מדעיות רבות ושונות בדרכים מדויקות שנבחנו על פי הנסיון... ומכולם מגיעים לאותן המסקנות על גיל העולם טעות היא לחשוב שהכל שקר. בענייני פיקוח נפש אנחנו סומכים על המדענים ללא פקפוק. כשרופא נותן תרופה שייצרו לפי נוסחאות מדעיות, או מנחת את העין או את המח באמצעות מכשירים מתוחכמים - אתה סומך עליו, אין אתה חושש שאולי הוא משקר. גם לגבי קביעת גיל העולם אין סבה לחשוב שהמדענים משקרים... אין אתה יכול ואסור לך להשליך את השכל אחרי גוון", (שם, עמ' צב).

קשה להאמין כיצד אין כאן הבדלה בין התחום הרפואי הבנוי על הנסיון בשטח, ובין התחום של חקר העבר הבנוי אך ורק על ספקולציות. והאמנם אין הבדל בין הרפואה שהיא תחום אובייקטיבי, לבין מוצא החיים שהוא גם שאלה תיאולוגית ותלויה בהשקפת עולמו של החוקר. הטענה שכל השיטות מגיעות לאותה תוצאה, אינה מדויקת, ואכ"מ.

להפריך את האבולוציה, משימה שהנה עניין מדעי שחייב להתנהל לפי שיקולים וכללים מדעיים, (מגדים ה). לענ"ד גישה זו זרה לרוח המסורת, וכוחני היא לזרות במודע, דהיינו להשקפה שאפשרי ואף מן הראוי לעתים לסטות מעט מרוח המסורת בנושאים כאלו. ואילו מי ש'מוטרד באורח רציני' מקונפליקט זה, או ש'מקדיש מאמץ רב' לברר שאלה זו, ומוכן לשם כך אף להטיל ספק בערך המדעי של תיאוריות שנתמכות ע"י מערך כביר של ידע, נצמד בזה לרוח המסורת. היומרה הנדרשת לבטל את פשט דברי הנביאים והחכמים, לא פחותה מהיומרה לבטל את דברי חכמים וחוקרים. כאן יכול לעבור הגבול הדק בין מי שבא 'לקיים דברי חכמים', לבין מי שבא 'לבטל דברי חכמים', אף שלעתים נראה ששניהם אומרים את אותו הדבר.¹²

לעצם קיומם של אנשי קוף ע"פ אגדת חז"ל, נדרשנו לעיל פרק ה בקטע 'האמנם ירדנו לסוף דעתם של חכמינו' סעיף ח. ומעניין שלפי הרמב"ן (בראשית ב ז) גם לאדם הראשון עצמו היה סוג של חיים נחותים לפני שנכנסה בו נשמה, ולומד מן הכתוב: ויהי לנפש חיה, שלאחר שקיבל את הנשמה נהפך לאיש אחר. גם הספורנו (א כו, ב ז) כותב שהאדם נוצר תחילה ביחד עם בעלי החיים כ'נפש חיה' – בלתי מדברת, ואחר כך ניתן בו צלם אלהים השכלי. וכך הוא במדרש (ב"ר ז ה) "אמר ר' אלעזר נפש חיה זה רוחו של אדם הראשון".

יש להעיר עוד בהמשך לאמור לעיל פרק ה שם, שלפי הדעה ש'אדני השדה' הוא מין חיה מבחינה הלכתית, סביר להניח שנברא עם בעלי החיים, לפני אדם הראשון. ואכן מדרש מספר כי חוה בחרה להאכיל את אדם הראשון מעץ הדעת מכיון שפחדה שאדם יקח אשה אחרת.¹³ ואף שאשה במדרגתה הנפשית של חוה לא היתה, הרי אמרו חכמים שהאדם מתחלה הזדווג עם כל בעלי החיים (יבמות סג), ונראה שהיתה אפשרות שידרדר לקשר עם יצורים נחותים ממנו מבחינה נפשית. עוד ספרו חכמים שלאדם הראשון היה זנב בתחלה (ערובין יח. ב"ר יד). וכן אמרו כי האדם הראשון היה מתחלה אנדרוגיניס היכול להתרבות (ב"ר ח א). בפרט מעניין מה שספרו

12 הדברים נכתבים כלקח לקורא, וכחשלכה כללית לנושאים אחרים, ולא חלילה כבקורת על הרב סולוביצ'יק זצ"ל.

13 מעניין שהאגדה מספרת על הנחיתות של מין האשה לעומת האדם בימי קדם: חוה היתה קוראת לאדם מתחלה "אדון" (אדר"נ א, וכן בספר החיצוני אדם וחווה).

האגדה גם מספרת על חרדתו של "אדם הראשון" מפני הלילה, בסברו שאולי מחר לא תזרח השמש. וכן שכאשר ראה את הלילות מתארכים חשב שמא לא יתקצרו יותר ותבא חשיכה נצחית (ע"ז יז), בהתאם למה שמקובל לחשוב בימינו על האדם הקדמון וידיעותיו.

כי לפני חוה היתה בעולם אשה אחרת וקין והבל התקוטטו עליה (ב"ר כב יז). ועל שינויים בהמשך סיפרו כי אצבעות האדם היו מחוברות בימי קדם עד נח (ילקוט פ' נח)¹⁴.

בודאי בולט הדבר שהתורה כלל אינה רואה צורך לפרט עם מי התחתנו קין, הבל, ושת, וכיצד התרבו. אלא שעל אריכות בנושא זה אמרו חז"ל: "כל המסתכל בארבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם: מה למעלה, מה למטה, מה לפניו, מה לאחור" (משנה חגיגה פ"ג). ובגמרא שאלו: מילא מה למעלה, מה למטה, מה לאחור, אלא לפניו – מה שהיה היה (ומה איכפת ליו)? והשיבו: "משל למלך שאמר לעבדיו בנו לי פלטרין גדול על האשפה, הלכו ובנו לו, אין רצונו של מלך להזכיר (על הפלטרין) שם אשפה". וייתכן בהחלט כי חז"ל שהיו מודעים היטב לכל המסורות העתיקות, ידעו על עמים שיש להם מסורות עתיקות ביותר כדוגמת המלכים הבבלים, ואת כל זה כינו בשם "אשפה" שאין רצונו של מלך להזכיר¹⁵.

יש לשים לב כי חז"ל מדגישים (מה שרמזו בתורה) כי האדם בתקופתו הראשונה (עד המבול) היה לְקַט וניזון מעשבים בלבד, זה תואם לידוע לנו על ראשית האנושות, בדיוק כנמו התיאור שבתורה שאדם היה מהלך ערום, עד שקיבל בינה להתקין לו כתנות העשויות מעור. נשמרת כאן הידיעה המציאותית, שלא התבררה לנו אלא מתוך חקירות הארכיאולוגיה.

גם בהקשר לבריאת מיני בעלי החיים בעולם אמרו חכמים כי העופות נבראו מן המים¹⁶, ולכן יש ברגליהם קשקשים כדג (חולין כט). ומכאן אנו

¹⁴ האגדה של טיאהואנאקו מספרת כי לאלה אוריאנה היו רק 4 אצבעות שהיו מחוברות בקרום, והיא הולידה 70 ילדים. ומעניין כי שינוי באצבעות היו גם לבני הרפה הענקים "אצבעות רגליו שש ושש, עשרים וארבע מספר" (ש"ב כא כ). ואולי מקור שיטת הששים בספירה, שחלקים ממנה מקובלים עד היום, כמו חלוקת המעגל והיקום ל-360 מעלות, מקורה בידיים בעלות שש אצבעות, (בדיוק כמו השיטה העשורנית המיוסדת על שתי ידיים של חמש אצבעות). ובטיאהואנאקו ישנם ציורי קיר המתארים בעלי 7 אצבעות.

¹⁵ בר קפרא אמר "כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום", למן היום שנבראו ימים אתה דורש ואין אתה דורש לפניו מיכן". (ב"ר א).

"הזאת ידעת מני עד מני שים אדם עלי ארץ"... ויומו של הקב"ה אלף שנים שנא' "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול", הדא היא: "הזאת ידעת מני עד", התורה יודעת מה היה קודם ברייתו של עולם, אבל אתה אין לך עסק לדורש אלא מני שים אדם עלי ארץ" (ילקוט שמעוני).

¹⁶ החלוקה בתורה תואמת למורפולוגיה, ולא לאידיאות אפלטוניות. הצמחים קדמו לחיים, היצורים החיים החלו בשרץ המים ולאחריו שרץ העוף, וכן חלוקת בעלי החיים לשני ימים נפרדים: הדג שרץ המים והעוף ביום אחד, כשהזוחלים הגדולים יחידה נפרדת, לעומת היונקים והאדם ביום שני. זו עובדה מעניינת מאד, שכן חלוקה סמלית היתה מונח את העופות והיונקים יחדיו, ואת האדם ביום